

Xəlil İSMAYILOV

*Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxanaçılıq-informasiya
fakültəsinin dekanı,
pedaqoji elmlər namizədi, dosent*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANDA SOSIAL-MƏDƏNİ QURUCULUQ PROSESLƏRİ

Dünyada elə şəxsiyyətlər var ki, onlar öz zəngin həyat və fəaliyyətləri, xalq və Vətən naminə gördükləri misilsiz işləri ilə əbədi olaraq tarixin yaddaşına yazılırlar. Belə nadir şəxsiyyətlərdən biri də Azərbaycan xalqının dahi övladı, dünya şöhrətli siyasi xadim, müstəqil dövlətimizin əvəzsiz qurucusu, ümummillə liderimiz Heydər Əlirza oğlu Əliyevdir.

Müasir Azərbaycan tarixinin son 34 illik dövrü məhz Heydər Əliyevin şəxsiyyəti, Heydər Əliyevin adı, Heydər Əliyevin şöhrəti ilə bağlıdır.

Heydər Əliyev 1940-cı illərin əvvəllərindən Naxçıvan Muxtar Respublikasında məsul vəzifələrdə çalışmış, vətənimiz üçün ən çətin dövrlərdə özünün səmərəli fəaliyyəti ilə yüksək nüfuz qazana bilmişdir.

Elə bu xidmətlərinə görə də Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyul plenumunda respublikamızın rəhbəri vəzifəsinə seçilmişdir. O, Azərbaycan KP MK-nın I katibi vəzifəsində işlədiyi illərdə respublikamızın sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatında böyük irəliləyişlər olmuş,

xalqımız həyatı əhəmiyyətli bütün sahələrdə ciddi nailiyyətlər qazanmış, Azərbaycan müttəfiq sovet respublikaları arasında iqtisadi göstəricilərə görə qabaqcıllar sırasına çıxmışdır.

1982-ci ildə Sovet İttifaqının çox böyük nüfuza malik Siyasi Bürosuna üzv seçilən Heydər Əliyev Moskvaya dəvət edilərək, SSRİ Nazirlər Sovetinin I müavini vəzifəsinə irəli çəkilmiş və dünyanın ən nəhəng dövlətlərindən birinin rəhbərlərindən biri kimi özünün işgüzarlığı, prinsiplilliyi, obyektivliyi ilə bütün yüksək dairələrdə xüsusi hörmət qazanmışdır.

Lakin erməni mafiyasının əli ilə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi vəzifəsinə gətirilən, xalqımızın düşməni olan Mixail Qorbaçovun məkrli siyasətinə etirazını bildirərək, doğma Azərbaycan xalqının sədaqətli oğlu Heydər Əliyev 1987-ci ildə istefaya çıxmaya məcbur olmuşdur. Məhz həmin dövrdən də Moskvanın yüksək rütbəli məmurlarından dəstək alan və xaricdən maliyyələşdirilən erməni ekstremistləri Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan qoparılaraq, Ermənistanla birləşdirilməsi ideyasını həyata keçirməyə başlamışlar.

Elə bu faktın özü Heydər Əliyevin siyasi xadim kimi böyüklüyünü və gücünü çox bariz şəkildə nümayiş etdirir. Təsadüfi deyil ki, məhz Heydər Əliyev hakimiyyətdən uzaqlaşdıqdan sonra Moskvanın qızısqırdığı erməni millətçiləri Dağlıq Qarabağda və Ermənistanda kütləvi siyasi aksiyalar həyata keçirməyə, azərbaycanlıları doğma dədə-baba torpaqlarından çıxarmağa girişdilər.

Bütün bunlar isə məntiqi olaraq Bakının cəzalandırılmasına gətirib çıxardı. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Qorbaçovun əmri ilə sovet ordusu hissələri Bakı şəhərinə hücumla keçib, dinc sakinləri güllə-boran etdilər. Bir gün sonra Heydər Əliyev Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyinə gələrək, Sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə bağlı olaraq, kəskin bəyanat verdi, Azərbaycan xalqına qarşı ağır cinayət törətmiş qançınlərin cəzalandırılmasını tələb etdi.

Çox keçmədi ki, Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağ münəqişəsinə ikiüzlü münasibət bəsləyən Sovet İttifaqı başçılarına etiraz əlaməti olaraq Kommunist Partiyası sıralarını tərk etdi.

Bütün qadağalara və hədə-qorxulara baxmayaraq həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq, 1990-cı ildə doğma Azərbaycana qayıdan Heydər Əliyevi xalq dərin hörmət və etiramla qarşıladı. Be-

lə ki, o Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı, Naxçıvan Muxar Respublikası Ali Məclisinin sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini vəzifəsinə seçildi və bacarığını, səriştəsini doğma xalqın mürəkkəb hərbi-iqtisadi böhran vəziyyətindən çıxarılması naminə sərf etdi, qısa müddətdə ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi sahələrdə xeyli mühüm nailiyyətlər qazanmağa nail oldu.

Təəssüf ki, Naxçıvandan tamamilə fərqli olaraq Bakıda respublika hakimiyyəti idarəetmədə ciddi pozuntulara yol verir, əhalinin gün-güzəranını yaxşılaşdırma bilmir, narazılıqların meydana gəlməsinə rəvac verirdi. Respublikamızın ayrı-ayrı bölgələrində silahlı qruplaşdırmalar əhalini hədə-qorxu içərisində saxlayır, özlərinin istədikləri kimi özbaşınalıqlar törədir, qanunu tapdala-yıb keçirdilər. Hakimiyyətdə olan Xalq Cəbhəsi bütün bu özbaşınalıqlara qarşı nəinki tədbir görə bilmir, hətta özünün qeyri-ciddi tədbirləri ilə ona rəvac verirdi.

Bir tərəfdən erməni hərbi hissələrinin Dağlıq Qarabağda dö-yüş əməliyyatlarını genişləndirərək rayon və kəndləri bir-bir işğal etməsi, digər tərəfdən isə Bakıda, Lənkəranda, Gəncədə və başqa yerlərdə qanunsuz silahlı dəstələrin hərə-mərclik yaratması bütöv-lükdə Azərbaycanın yenidən əldə etdiyi milli müstəqilliyini çox ağır təhlükə altında qoyurdu. Respublikamızda hamı qorxu içərisində yaşıyırdı.

Gəncədən Bakıya doğru irəliləyən üzdəniş polkovnik Surət Hüseynovun hərbi dəstəsi Elçibəy hökumətinə ültumatım göndərmiş, ölkə vətəndaş müharibəsi ilə üz-üzə dayanmışdı. Xarici ölkələr regiondakı nüfuzlarını qoruyub saxlamaq üçün qeyri-qanuni silahlı dəstələrə gizli və ya açıq yardım göstərir, Azərbaycanı daxildən parçalamaq və yenidən işğal etmək üçün dəridən-qabıqdan çıxırdılar.

Belə mürəkkəb və ziddiyyətli bir dövrdə xalq yeganə çıxış yolunu zəngin siyasi idarəçilik təcrübəsinə malik olan Heydər Əliyevi Naxçıvandan Bakıya dəvət etməkdə və respublikamızın taliyeni ona tapşırmaqda gördü. Azərbaycanda o vaxt hakimiyyət başında olan Xalq Cəbhəsi xalqın haqlı tələbini nəhayət dərk edərək Heydər Əliyevi paytaxta çağırmağa məcbur oldu.

1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Ali Soveti-nin sədri, oktyabrın 3-də isə Azərbaycan Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilən Heydər Əliyev çox qısa zaman içərisində ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitlik yaratmağa, silahlı dəstələri zərərsizləşdirməyə, qanunların aliliyini bərpa etməyə, qayda-

qanunun hamı üçün eyni gücdə olduğunu başa salmağa və respublikamızı dinc inkişaf yoluna salmağa nail oldu.

Həm daxili, həm də xarici pozucu və dağıdıcı qüvvələr anla-mağa başladılar ki, Heydər Əliyev hakimiyyəti məhz xalqın haki-miyyəti olduğuna görə daha əhalini boş-boş vədlərlə aldadaaraq küçələrə çıxarmaq mümkün olmayacaqdır.

Xüsusilə 1994-cü ildə Dağlıq Qarabağ bölgəsində Ermənis-tanla aparılan müharibədə atəşkəsə nail olunması nəticəsində Azərbaycanın digər rayon və kəndlərinin işğal olunmasının qarşısını almaqla yanaşı hazırlıqsız əsgərlərin birbaşa ön cəbhəyə göndərilməsinə, beləliklə də düşmən gülləsinin qarşısına çıxarıl-masına yol vermədi. Dağlıq Qarabağ probleminin beynəlxalq miqyasda ədalətli həlli üçün ciddi addımlar atıldı. Ermənistanın işğalçı dövlət kimi tanınması məsələsi beynəlxalq miqyasda gündəliyə gətirildi.

Heydər Əliyevin bütün bu uzaqgörən siyasəti nəticəsində dün-yanın aparıcı dövlətləri Azərbaycana münasibətləri kökündən yaxşılaşdırmağa başladılar. Artıq müstəqil respublikamız ayrı-ayrı ölkələrlə ikitərəfli diplomatik əlaqələr yaradır, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü kimi beynəlxalq aləmdə baş verən proseslərin iştirakçısına çevrilir, regionun əsas dövlətlərindən birinə çevrilirdi.

Ümumiyyətlə, Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə haki-miyyətə gəlməsi müstəqil respublikamızın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatında ciddi dönüş yaratdı, beynəlxalq prinsiplərə uyğun gələn müstəqil dövlət prosesinin uğurla həyata keçirilməsinə rəvac verdi. Ölkəmizdə nizamsız hərbiləşmiş dəstə-lərin əvəzinə dünya standartlarına müvafiq şəkildə Azərbaycan müstəqilliyini və milli dövlətçilik mənafeələrini qorumağa qadir olan nizami silahlı qüvvələrin yaradılması Heydər Əliyevin idarəçilik səriştəsini bir daha təsdiqləmiş oldu.

1994-cü ildə rəhbərliyi ilə işlənib hazırlanmış neft strategiya-sının həyata keçirilməsinə başlanılması isə müstəqil Azərbaçan Respublikasının müasir həyatında dönüş nöqtəsi kimi qiymətlən-dirilə bilər. Məhz bu dövrdə Azərbaycan neftini dünya bazarına çıxarmaq üçün ən nüfuzlu beynəlxalq neft şirkətləri ilə, «XX əsrin müqaviləsi» adlanan neft kontraktı imzalandı və dəstəkləndi.

Onu da xatırlamağı ki, Heydər Əliyevin başçılığında qaza-nılan uğurları gözügötürməyən daxili qüvvələr və onların xaricdə-ki havadarları Azərbaycanı yenidən siyasi oyunlara, hərə-mərc-

liyə, anarxiyaya çəkmək üçün canfəşanlıq göstərir, oyuncaq hakimiyyət qurmağa can atırdılar.

Bütün bu pərdəarxası oyunları diqqətlə izləyən Heydər Əliyev qətiyyətlə onları zərərsizləşdirərək, 1994-cü ilin oktyabr və 1995-ci ilin mart çevrilişlərinin qarşısını həmişə arxalandığı doğma xalqın gücü ilə almağı bacardı. Ölkəmizdə müstəqil dövlət quruculuğu daha geniş vüsət aldı. Müstəqil dövlət təşkilatları yarandı və fəaliyyətə başladı.

1995-ci ildə Heydər Əliyevin müəllimliyi və rəhbərliyi ilə hazırlanmış Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının ümumxalq referendumu yolu ilə qəbul edilməsi ölkəmizdə milli dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi, demokratik prinsiplərin bərqərar olması, hüquqi-dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin uğurla həyata keçirilməsi istiqamətində olduqca müsbət rol oynadı və sürətlə inkişaf və tərəqqi üçün hərəkətverici qüvvəyə çevrildi.

Heydər Əliyevin 1998-ci il seçkilərində parlaq qələbə qazanması, yenidən Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilməsi isə xalqın öz müdrik rəhbərinə sonsuz inamının və məhəbbətinin təzahürü idi. Məhz bu dahi şəxsiyyətin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda milli müstəqillik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, ədalətlik, dünyəvilik kimi ümumbəşəri dəyərlər əsasında yeni bir ideologiya həyata keçirilməyə başlandı. Heydər Əliyevin apardığı uğurlu daxili və xarici siyasət sayəsində Azərbaycanın hər bir vətəndaşı azad, sərbəst yaşamaq hüquqlarını dərk etdi və öz maddi-rifah halını yaxşılaşdırmaq üçün imkanlar qazandı.

Ölkəmizdə məqsədyönlü iqtisadi islahatların aparılması, bazar iqtisadiyyatının bərqərar olması, iqtisadi inkişafın təmin edilməsi, respublikamızın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, aqrar islahatların həyata keçirilməsi Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır və bu gün Azərbaycanın günü-gündən tərəqqi yolu ilə sürətlə irəliləməsi məhz Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərində qoyulmuş əsaslardan qaynaqlanmışdır.

Heydər Əliyevin zəngin fəaliyyətində elm, təhsil, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənətin inkişafına qayğı ən başlıca yerlərdən birini tutur. Təsədüfi deyil ki, o, hələ 1970-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik edərkən həmin sahələrin inkişafını və dirçəlişini daim diqqətdə saxlamış, bir çox təxirəsalınmaz dövlət tədbirləri həyata keçirmişdi.

Öz dəyərli ənənələrinə sadıq qalan Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinə rəhbərlik etdiyi zaman bütün bu sahələrə

xüsusi qayğı göstərmiş, elmin, maarifin, təhsilin, ədəbiyyat və mədəniyyətin çiçəklənməsi üçün lazım olan hər bir şəraiti yaratmışdır.

Heydər Əliyev milli mədəniyyətimizin ən əsas tərkib hissələrindən biri olan kitabxana işinin inkişafı və tərəqqisini həmişə diqqətdə saxlamış, milli-mənəvi dəyərlərimizi özündə cəmləşdirən kitabxanalarımıza yüksək qiymət vermişdir.

Bircə faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, Heydər Əliyev öz prezidentliyi dövründə bir neçə dəfə dövlət əhəmiyyətli tədbirləri Azərbaycanın milli kitabxanası funksiyasını yerinə yetirən M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasında keçirmiş, bununla da əslində ictimaiyyətin diqqətini kitabxana işi sahəsinə yönəltdirmişdir.

Heydər Əliyevin şəxsi kitabxanasındakı kitablardan bir hissəsini M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasına bağışlaması da onun kitaba, mütaliyəyə və kitabxanaya münasibətinin parlaq təzahürüdür.

Maraqlı və təqdirəlayiq haldır ki, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasında miniatür kitabın təqdimat mərasimində çıxış edərkən bütövlükdə kitabxanadanı çox yüksək dəyərləndirərək demişdir: «Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer mədəniyyət, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daim hörmət, xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir».

Onu da xüsusi qeyd etməyi lazım bilirəm ki, Azərbaycan tarixində kitabxana işi ilə bağlı ilk qanun məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə yazılmış və qəbul edilmişdir. Belə ki, «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun uzun müzakirələrdən sonra 1998-ci ilin sonlarında Milli Məclisdə qəbul edilmiş, 1999-cu ilin martında isə ölkə prezidenti Heydər Əliyevin fərmanı ilə qüvvəyə minmişdir.

2003-cü il dekabrın 12-də Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend şəhərindəki tibb klinikasında möhtərəm Heydər Əliyevin dünyasını dəyişməsi bütövlükdə türk dünyasını və Azərbaycan xalqını dərinləndirən sarsıtdı. Bu ağır itki dünyanın bütün humanist insanları tərəfindən kədərlə qarşılandı.

Heydər Əliyevin cənazəsinin Vətənə gətirilməsi və torpağa tapşırılması mərasimində xalqımızın yekdilliklə iştirakı bu müdrik insana ümumxalq liderimizə tükənməz sevgisinin təzahürü kimi qiymətləndirilməlidir.

Heydər Əliyevin mənalı həyatı zəngin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının müasir tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Onun milli dövlətçilik və azərbaycançılıq ideyaları hələ bundan sonra müstəqillik ideologiyasının əsası kimi gələcək nəsillərin yol göstərməsinə çevriləcəkdir.

Heydər Əliyevin elmi-nəzəri irsi çox geniş, zəngin və hərtərəflidir. Öz sağlığında dünya şöhrəti qazanmış bu nadir şəxsiyyətin keçdiyi həyat yolu gənc nəsilə örnək və məktəbdir.

Bu gün ölkəmizin hər yerində Heydər Əliyevin əziz xatirəsinin əbədiləşməsi üçün təkliflər və təşəbbüslər irəli sürülür. Xalq öz sonsuz sevgisini əvəzsiz rəhbərinə, ümummilli liderinə bildirməyə çalışır.

Mən də öz növbəmdə bəzi təklifləri diqqətə çatdırmaq istəyirəm.

Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti müasir Azərbaycan tarixi ilə bağlı olduğuna görə istər sovet hakimiyyəti illəri dövründə, istərsə də müstəqillik dövründə Azərbaycana rəhbərlik edərkən etdiyi bütün çıxışlar, nitqlər, məruzələr və s. diqqətlə toplanaraq, çoxcildli kitablar şəklində nəşr edilməlidir. Həmin kitabların kitabxanalara verilməsi təmin olunmalıdır.

M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasında Azərbaycan MEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında və respublika əhəmiyyətli digər kitabxanalarda daimi fəaliyyət göstərən «Heydər Əliyev guşəsi» yaradılmalıdır.

Azərbaycan nəşriyyatları Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş kitablar, bülletenlər, plakatlar, açıqcalar və s. çap etməlidirlər.

Kitabxanalarımızda Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətinə dair kütləvi tədbirlər keçirilməli, gənc nəsil bu nadir şəxsiyyətin zəngin irsi ilə yaxından tanış edilməlidir.

Heydər Əliyevin zəngin elmi-nəzəri irsi müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin, milli azərbaycançılıq ideologiyasının və dünyəvi dövlət quruculuğunun təməl daşlarını təşkil etdiyinə görə kütləvi tirajlarla nəşr edilməli, gənc nəslin ideya-siyasi və hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsində onlardan məqsədyönlü şəkildə istifadə olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının bütün orta, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində Heydər Əliyev ideyalarının təntənəsinə həsr olunmuş xüsusi dərslər və kütləvi tədbirlər keçirilməlidir.

Hər il may ayının 10-da bütün orta ümumtəhsil məktəblərində, orta ixtisas müəssisələrində və ali təhsil ocaqlarında «Heydər Əliyevin xatirə günü» keçirilməli, uşaqlar, yeniyetmələr və gənclər xalqımızın bu nadir tarixi şəxsiyyətinin mənalı həyat və fəaliyyəti ilə yaxından tanış edilməlidirlər.

Dağüstü parkda Heydər Əliyevə ucaldılacaq abidə ümumxalq ziyarətgahına çevrilməlidir.

Əlbəttə, ən böyük abidə Heydər Əliyevə xalq sevgisi, xalq məhəbbətidir. Bu sevgi isə heç zaman tükənən deyil.

Халил Исмаилов

ГЕЙДАР АЛИЕВ
И СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО
В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Резюме

В статье обобщена многогранная деятельность общенационального лидера Гейдара Алиева в формировании в республике здорового социально-культурного пространства на базе общечеловеческих и национальных ценностей.

Особое внимание в статье уделено развитию библиотечного дела, укреплению их кадрового потенциала, материально-технической базы.